

Ümit Doğan

MEVLANA GERÇEĞİ

MEVLANA'NIN BİLİNMEYEN YÖNLERİ
VE SARSICI GERÇEKLER

DESTEK
YAYINLARI

DESTEK YAYINLARI: 1920
ARAŐTIRMA: 319

ÜMİT DOĞAN / MEVLANA GERÇEĞİ

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü, yayınevinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

İmtiyaz Sahibi: Destek Yapım Prodüksiyon Dıő Tic. A.ő.
Genel Yayın Yönetmeni: Ertürk Akőun
Editör: Devrim Yalkut
Kapak Tasarımı: Sedat Gösterikli
Sayfa Düzeni: Cansu Poroy

Destek Yayınları: Mayıs 2024
Yayıncı Sertifika No. 43196

ISBN 978-625-6051-04-1

© Destek Yayınları
Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 Niőantaőı/İstanbul
Tel. (0) 212 252 22 42
Faks: (0) 212 252 22 43
www.destekdukkani.com
info@destekyayinlari.com
facebook.com/DestekYayinevi
twitter.com/destekyayinlari
instagram.com/destekyayinlari

Destek Dukkan

Deniz Ofset – Çetin Koçak
Sertifika No. 48625
Maltepe Mahallesi
Hastane Yolu Sokak No. 1/6
Zeytinburnu / İstanbul
Tel. (0) 212 613 30 06

Ümit Doğan

MEVLANA GERÇEĞİ

MEVLANA'NIN BİLİNMEYEN YÖNLERİ
VE SARSICI GERÇEKLER

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	9
------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

MOĞOL İSTİLASININ TARİHİ SEYRİ VE YIKICI ETKİSİ.....	19
Dünyaya Korku Salan Moğol İstilasını	21
İstila Başlıyor	25
Moğol İstilasını Öncesinde Anadolu'nun Durumu	35
Alaeddin Keykubad'ın Ölümü	37
Babai Ayaklanması	41
Kösedağ Savaşı ve Anadolu'da Moğol İstilasını	53
Sivas'ın İstilasını ve Yağmalanması	57
Moğolların Kayseri Katliamını	59
Anadolu Selçuklu Devleti'nin Moğol Hâkimiyetine Girişini	63
Moğolların Malatya Katliamını (1244)	67
II. İzzeddin Keykavus'un Tahta Geçişini (1246) ve Yaşanan Gelişmeleri	69
Baycu Noyan'ın İkinci Kez Anadolu'ya Gelişini ve Sultanhanı Savaşını (1256)	71
IV. Rükneddin'in Moğol Desteğiyle Tahta Çıkmasını	77
Denizli Uç Beyi Türkmen Mehmed Bey Ayaklanması	79
Kerimüddin Karaman Bey Ayaklanması	81
Kırşehir'de Ahi Ayaklanması ve Ahi Evran'ın Katledilmesi.....	83

IV. Rükneddin'in Moğollar Tarafından Öldürülmesi (1266)	85
Hatiroğlu Şerafeddin'in Moğollara Karşı Cihadı (1276).....	89
Baybars'ın Anadolu'ya Gelişi ve Elbistan Savaşı	95
Abaka'nın İntikam İçin Anadolu'ya Gelişi	99
Moğolların İkinci Kayseri Katliamı	101
Karamanoğlu Mehmed Bey'in Ayaklanması ve Cimri Olayı	103
Türkçenin Resmi Dil İlan Edilmesi (13 Mayıs 1277).....	105
Moğolların Aksaray Katliamı	107
Karamanoğlu Mehmed Bey ve Siyavuş'un Katledilmeleri.....	109
Karamanoğlu Güneri Bey'in Moğollarla Mücadelesi	111
Karamanoğlu Mahmud ve Yahşi Beylerin Moğollarla Mücadelesi	117
Moğol Valisi Timurtaş ve Türkmenler	121
İlhanlı Devleti'nin Parçalanması ve Moğol İstilasının Sona Ermesi	125

İKİNCİ BÖLÜM

MOĞOL İSTİLASI EKSENİNDE

AHI EVRAN-MEVLANA MÜCADELESİ	127
Mevlana'nın Moğollarla İlişkileri	129
Ahi Evran'ın Doğumu, Tahsili ve Anadolu'ya Gelişi.....	139
Ahi Teşkilatı ve Ahiyân-ı Rum	145
Fatma Bacı ve Baciyân-ı Rum	155
Ahi Evran, Keykubad'ın Daveti Üzerine Konya'ya Gidiyor.....	157
Ahi Evran'ın Babai İsyanı'yla İlişkili Görülerek Cezalandırılması.....	159
II. İzzeddin Keykavus Ahi Evran'ı Vezirlik Makamına Getiriyor	161

Mevlana'nın Babasıyla Birlikte Anadolu'ya Gelişi.....	163
Babasının Vefatından Sonra Mevlana	167
Şems Bir Kalenderi Dervişiydi.....	169
Şems'in Konya'ya Gelişi ve Sonrasında Yaşananlar.....	175
Şems'in Kimya Hatun ile Evliliği	181
Şems'in Öldürülmesi	185
Ahi Evran ve Alaeddin Çelebi'nin Konya'dan Ayrılmaları.....	189
Ahi Evran ve Alaeddin Çelebi'nin Kırşehir'de Öldürülmeleri	191
Nasreddin Hoca ile Ahi Evran Aynı Kişi midir?	195
Hacı Bektaş-ı Veli'nin Moğol İstilasına Karşısındaki Tutumu.....	201
Hacı Bektaş-ı Veli, Mevlana ve Nureddin Caca.....	205
<i>Mesnevî</i> 'de Ahi Evran	209

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MEVLANA VE ŞEMS-İ TEBRİZİ HAKKINDA

MERAK EDİLEN BELLİ BAŞLI KONULAR.....	217
Mevlana'ya Atfedilen “ <i>Ne olursan ol, yine gel...</i> ”	
Sözleri Aslında Kime Ait?	219
Mevlana Moğol Ajanı mıdır?.....	223
Mevlana Aslen Türk müdür?.....	227
Mevlana'nın Türklere Bakışı.....	231
<i>Mesnevî</i> Mevlana'ya Allah Tarafından mı İndirildi?	233
Bizim <i>Mesnevî</i> 'miz Kuran'dan da Üstündür.....	235
Mevlana ve Hulûl İnancı.....	237
Allah'ın Şems'e Kimya Hatun Kılığında Görünmesi.....	239
Veliler Allah'ın Çocuklarıdır	241
Şems'in İçtiği Şarap Helaldir	243
Mevlana ve Şems'in Kadınlara Bakışı.....	245

<i>Mesnevî</i> 'de Yer Alan Müstehcen Hikâyeler	249
<i>Ariflerin Menkıbeleri</i> 'nde Yer Alan Müstehcen Hikâyeler	279

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MUSTAFA KEMAL PAŞA VE MEVLEVİLER	283
Milli Mücadele'de Mevleviler	285
Abdülhalim Çelebi (1874-1925)	293
Veled Çelebi İzbudak (1867-1953).....	299
KAYNAKLAR	305
EKLER	317
İŞGAL PROTİSTONAMESİ	323
HANIMLARIN MİTİNGİ	327
ON İKİNCİ KOLORDU-YU HÜMAYUN KUMANDANLIĞI'NA	331

ÖNSÖZ

Bu kitabın öyküsü öğrencilik yıllarıma kadar uzanır. Mevlana gerçeğiyle tanışmam üniversite yıllarında oldu. Daha ilk günlerde “*Tarih adına size öğretilen ne varsa unutulmuş, tarih sizin bildiğiniz gibi bir şey değil*” diyerek söze başlayan bir hocamız tarihte doğru bilinen yanlışlara dair birkaç örnek verdikten sonra sözü Mevlana’ya getirdi ve anlatmaya başladı. Yaşadığı dönemdeki siyasi ve toplumsal olayların tam ortasında yer alan Mevlana’nın Anadolu’yu istila eden Moğollarla işbirliği yapıp bağımsızlık taraftarı Türkmenlerin karşısında yer aldığından bahsetti. Moğol istilasını Anadolu’yu kan gölüne çevirmiş, ardı ardına çok büyük Türkmen kıyımları yaşanmıştı. Türkmenler Moğol hâkimiyeti altına girmek istemiyorlardı. Türkmen direnişinin bayrak kişisi ise Ahi Evrandı. İşgal altındaki Anadolu’da, işgalci Moğolların yanında yer alan Mevlana ile Moğollara karşı Türkmen direnişinin sembolü haline gelen Ahi Evran arasında düşmanlık vardı. Üstelik Ahi Evran aslında güldürürken düşündüren fıkralarıyla hepimizin sevgilisi haline gelen Nasreddin Hoca’nın ta kendisiydi! Diğer taraftan, bize Mevlana’nın diye öğretilen tasavvufi sözlerin neredeyse hiçbirisi Mevlana’ya ait değildi. Mevlana’nın evrensel hoşgörü mesajı olarak bildiğimiz meşhur “*Ne olursan ol, yine gel*” bile Mevlana’dan asırlar önce yaşamış bir başka sufünün sözleri idi. Peki ya Şems-i Tebrizi? Mevlana’nın müridi Şems-i Tebrizi boynuna çanlar ve boyalı kemikler takarak yarı çıplak dolaşan, saçlarını, sakallarını, bıyıklarını, hatta kaşlarını bile usturayla tıraş eden, yemek

bulursa karnını doyuran, elinde zembil köy köy gezen, davul ve borular çalarak tuhaf sesler çıkartıp dans eden, sürekli cezbe halindeki Kalenderilere mensup bir derviş idi. Onun bu garip hallerinden ve Mevlana'yı kendilerinden almasından rahatsız olan Konya halkının baskısı sonucunda Şems şehri terk etmek zorunda kalmış, Mevlana'nın davetiyle geri dönmüş, bir süre sonra öldürülmüştü. Mevlana'nın oğlu Alaeddin Çelebi, Ahi Evran taraftarıydı. Şems cinayetinin sorumluları arasında gösterilmiş, Ahi Evran'la birlikte Konya'yı terk etmek zorunda kalmış, yine Ahi Evran'la birlikte Kırşehir'de Moğollar tarafından öldürülmüştü.

Üniversite hayatımın ilk günlerinde yüksek dozda sıra dışı bilgiye maruz kalmak beni konuyu araştırmaya yönlendirdi. Her birisini evliya olarak tanıdığım tarihi şahsiyetlerin arasındaki siyasi mücadele epey ilgimi çekmişti. Büyük bir İslam âlimi ve dünyanın kabul ettiği bir mutasavvıf olan Mevlana'nın Müslüman Türkmenlere karşı, putperest ve şaman inancına mensup Moğolları desteklemiş olacağına inanmıyordum. Ahi Evran, Hacı Bektaş-ı Veli ve Taptuk Emre gibi Türkmen kocaları Moğol istilasına karşı kenetlenmişken, Mevlana neden Moğol iktidarından yana tavır almıştı? Bu nasıl açıklanabilirdi? Mevlana ve Nasreddin Hoca gibi çok kıymet verdiğimiz iki büyük şahsiyetin arasındaki düşmanlığın sebebi ne olabilirdi? Hele Alaeddin Çelebi meselesi! Babası Mevlana'yı bırakıp, babasının baş düşmanı Ahi Evran'ın hizmetine girmiş, onunla birlikte öldürülmüştü. Cenazesi Konya'ya getirildiğinde Mevlana oğlunun cenaze namazını bile kıldırmamıştı. Bunların altında yatan ciddi gerekçeler olmalıydı.

Bütün bu soruların cevaplarını aramaya ta o günlerde başladım. Anadolu Selçuklu Devleti tarihini detaylıca öğrenmeden olmazdı. Selçukoğullarının Anadolu'ya ne zaman, hangi şartlarda geldiklerini ve nasıl bir kültürle karşılaştıklarını araştırdım.

Okumalarımı Anadolu Selçuklularının ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi olaylarının yanında Selçuklu toplumunda tasavvufi unsurlar ve halk hareketleri üzerine yoğunlaştırdım. Anadolu'da neler yaşandığını, ne olup bittiğini öğrenmeye, tabiri caizse 13. yüzyıl Selçuklu toplumunun fotoğrafını çekmeye çalıştım. Tabii okumalarım arttıkça karmaşık olaylar zihnimde sağlam bir zemine oturmaya, düğümler çözülmeye başladı. Diğer taraftan, Mevlana gerçeği hakkında kitap yazmak gibi bir fikrim yoktu. Meseleyi kendi zihnimde çözmüş, doğruya ulaşmıştım ve konu benim için kapanmıştı. Bu konuda kitap yazmaya karar vermemi sağlayan, sosyal medya hesaplarımdan Mevlana ve Ahi Evran meselesiyle ilgili yaptığım bir paylaşımın sonrasında yaşananlar oldu. Mesele beklemediğim kadar ilgi gördü, pek çok kişi Mevlana'yı, Ahi Evran'ı, Moğolları konuşur oldu, çok sayıda mesaj aldım. İnsanlar bu konuyu merak ediyorlardı. Onlarda, yıllar önceki bilgiye aç halimi görüyor gibiydim. Üzerinde uzun süre düşündükten sonra Mevlana konusunda bir kitap hazırlamaya karar verdim.

Kitabın yazılması sırasında çok çeşitli kaynaklardan faydalandım. Öncelikle, olayların yaşandığı yıllarda yazılan ana kaynaklardan bahsetmek istiyorum. Çünkü bunları bilmeniz, kitapta vereceğimiz bilgileri daha iyi idrak etmenize ve sağlıklı çıkarımlar yapmanıza yardımcı olacaktır. Mevlevi kaynaklardan başlayalım. Bunların başında *Mesnevi* gelir. *Mesnevi*, Mevlana'nın altı cilt ve yaklaşık 25.700 beyitten meydana gelen Farsça eseridir. Eserin kâtipliğini Hüsameddin Çelebi yapmıştır. *Mesnevi*'nin ne zaman yazılmaya başlandığına dair kesin bir bilgi yoktur. Ancak birinci cildin bitmesinden sonra *Mesnevi*'nin yazımına bir süre ara verildiği, ikinci cildin yazımına 13 Mayıs 1264'te başlandığı bilinmektedir. Hüsameddin Çelebi, Mevlana'nın *Mesnevi*'yi yazdırırken hiçbir kitaba müracaat etmediğini, eline kalem almadığını, medresede, Ilgın

Kaplıcaları'nda, Konya Hamamı'nda, Meram'da aklına ne gel-
diyse söylediğini, kendisinin de bunları hemen yazıya geçir-
diğini, hatta yazmaya yetişemediğini ifade eder. *Mesnevi*'nin
dünyanın çeşitli kütüphanelerinde çok sayıda yazma nüshası
bulunmakla birlikte Konya Mevlana Müzesi Kütüphanesi'nde-
ki Veledi yazması en eski *Mesnevi* nüshası olarak kabul edilir.
Mesnevi ilk olarak 1806 yılında İsmail Ankaravi'nin şerhiyle
birlikte Kahire'de basılmıştır. Günümüzde en yaygın kullanı-
lan *Mesnevi* tercümesi Veled Çelebi İzbudak'ın Veledi nü-
shasına dayanan çevirisidir. Abdülbaki Gölpınarlı'nın gözden
geçirip açıklamalar eklediği eser Milli Eğitim Bakanlığı tara-
fından basılmıştır.¹ Biz de kitabımızda *Mesnevi*'nin Veled İzbu-
dak tercümesinden yararlandık. Mevlana'ya ait olan bir başka
eser, Mevlana'nın sağlığında oğlu Sultan Veled veya bir başka
müridi tarafından kaydedilen sohbetlerinin vefatından son-
ra derlenmesinden meydana gelen *Fih-i Ma Fih*'tir. "Fih-i Ma
Fih" kelimesi "İçindekiler içindedir, ondaki ondadır, ne varsa
ondadır" gibi anlamlara gelmektedir. Türkiye kütüphanelerin-
deki yazma nüshalardan faydalanan Abdülbaki Gölpınarlı eseri
Türkçeye çevirmiştir. Ahmed Avni Konuk'un Konya Mevlana
Müzesi Kütüphanesi'nde bulunan tercümesi de 1994 yılında ya-
yınlanmıştır.² Mevlana'nın çeşitli yer ve zamanlarda söylediği
şairlerin kâtipler tarafından kayda geçilmesiyle oluşan bir baş-
ka Mevlevi eser Divân-ı Kebir'dir. Divân-ı Kebir'deki rubailer
Türkiyede ilk olarak Veled Çelebi tarafından yayımlanmış ve
M. Nuri Gençosman tarafından "Mevlana'nın Rubaileri" adıyla
Türkçeye tercüme edilmiştir.³ Bahsetmeden geçemeyeceğimiz
bir başka Mevlevi eser ise Mevlana'nın çeşitli yerlere yazdığı
147 mektubun derlenmesiyle oluşan *Mektubat*'tır. Mektupların

1. Semih Ceyhan, "Mesnevi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Ankara 2004, C. 29, s. 325-330.

2. Mehmet Demirci, "Fih-i Ma Fih", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1996, C. 13, s. 58.

3. Tahsin Yazıcı, "Divân-ı Kebir", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1994, C. 9, s. 432.

muhatapları II. İzzeddin Keykavus, Nureddin Caca, Taceddin Mutez, Muineddin Pervane gibi dönemin devlet adamlarıdır.⁴ Kitabımızda *Mektuplar* adıyla yayımlanan Abdülbaki Gölpinarlı tercümesinden yararlanılmıştır.

Şemsi Tebrizi'nin tek eseri olan *Makalat* onun Mevlana ile aralarında geçen sohbetlerinden ve sorulan sorulara verdiği cevaplardan derlenmiştir. En eski nüshası Konya Kütüphanesi'nde kayıtlı olan ve Şems'in hayatından ziyade fikir dünyasına ve tasavvufi meşrebine dair bilgiler veren *Makalat*, M. Nuri Gençosman tarafından Türkçeye çevrilmiştir.⁵ Mevlana'nın oğlu Sultan Veled'in ilk mesnevisi olan ve *Veledname* adıyla da anılan *İbtidaname*, Mevlana, Mevlevi halifeleri ve yakın çevresi hakkında güvenilir bilgiler içeren bir kaynaktır. Farsça yazılan eser Abdülbaki Gölpinarlı tarafından Türkçeye çevrilmiştir.⁶

Bir başka önemli Mevlevi kaynağı olan *Risale-i Sipehsâlâr* Mevlana'nın hizmetine girip kırk yıl müritlik yapmış olan Ahmed oğlu Feridun tarafından yazılmıştır. "Sipehsâlâr" komutan anlamına gelmektedir. Ahmed oğlu Feridun'un Selçuklu ordusunda komutan olmasından ve Sipehsâlâr olarak tanınmasından dolayı eserin adı *Sipehsâlâr Risâlesi* olmuştur. Yazarın şeyhinden görüp işittiklerini derlediği bu eser, Mevlana hakkındaki en önemli kaynaklar arasında olup dönemin tarihi, dini ve toplumsal olaylarını Mevlevi bakış açısıyla ele almaktadır.⁷ Farsça yazılan eser Ahmed Avni Konuk tarafından Türkçeye

4. Mevlânâ, *Mektuplar*, Haz. Abdülbaki Gölpinarlı, İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul 1963, s. VI.

5. Şerife Ericek Maraşlıoğlu, *Şemsi Tebrizi'nin Makalât'ı Bağlamında Din Eğitimi*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş 2019, s. 30.

6. Figen Poyraz, *Sultan Veled'in Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri*, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Gümüşhane 2018, s. 15.

7. Kemal Taşçı-Seda Şat, "Sipehsâlâr Feridûn B.Ahmed'in Risâle-i Sipehsâlâr Be-Menâkıb-ı Hüdâvendigâr Adlı Eserinin Türkiye Selçuklu Tarihi Bakımından Ehemmiyeti", *Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2018, S. 2, s. 50.

çevrilmiştir. Kitabımızın Mevlana ile ilgili hemen her aşamasında yararlandığımız bir başka önemli kaynak *Menâkıbü'l-Arifin* adlı eserdir. Mevlana'nın torunu Ulu Arif Çelebi'nin hizmetine giren bir Mevlevi olan Ahmed Eflaki tarafından kaleme alınan *Menâkıbü'l-Arifin* Mevlana ve çevresindekiler hakkında olduğu kadar Anadolu'nun o dönemdeki tarihi, dini ve toplumsal durumuna dair çok önemli bilgiler vermektedir. Ana kaynağını *İbtidaname* ve *Sipehsâlâr* risalesinin oluşturduğu bu eser Farsça yazılmış ve Tahsin Yazıcı tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

Mevlevi kaynakların haricinde de çok fazla eserden yararlandık. Moğol sarayında çeşitli devlet kademelerinde çalışmış, zamanla idareciliğe kadar yükselmiş olan Alaeddin Ata Melik Cüveyni tarafından yazılan bir Moğol tarihi diyebileceğimiz *Tarih-i Cihangüşa* bunlardan bir tanesidir. Kitabın yazarı Cüveyni, Moğollar tarafından bütün İran, Gürcistan, Anadolu ve diğer ülkeleri yönetmek için tayin edilmiş olan Emir Argun Aka'nın yazışmalarını yapmış, Hülagu Han'ın İran'a gelişinden sonra da onun en gözde kâtiplerinden olmuş, ondan sonra da oğulları Abaka Han ve Ahmed Teküder tarafından Bağdat'ın yöneticiliğine tayin edilerek bu görevde yaklaşık 24 yıl kalmıştır. Sahip olduğu yüksek makamlar ve üstendiği görevler gereği kitabında bahsettiği olayların pek çoğuna bizzat şahit olmuştur. Moğol istilası hakkında önemli bilgiler vermesi açısından çalışmamız kapsamına giren bu eser Farsça yazılmış ve Mürsel Öztürk tarafından Türkçeye çevrilmiştir.⁸ Yine önemli eserlerden Cüveyni'nin talimatıyla İbn Bibi tarafından kaleme alınan *El-Evâmirü'l-Alâ'iyye fi'l-umûri'l-Alâ'iyye* 1186 ve 1280 yılları arasındaki olayları içeren bir Anadolu Selçuklu tarihidir. 1281 yılında Farsça yazılan eser Cüveyni'ye sunulmuştur. İbn Bibi yüksek tabakaya mensup bir saray görevlisi olduğundan

8. Alaeddin Ata Melik Cüveynî, *Tarih-i Cihan Güşa*, Çev. Mürsel Öztürk, TTK Yayınları, Ankara 2013, s. 3.

anlattığı olayları sarayın gözünden nakletmiştir. Mevlana, Hacı Bektaş-ı Veli, Ahi Evran gibi dönemin önemli şahsiyetlerinden hiç bahsetmemesi dikkat çekicidir.⁹ Buna rağmen *Selçukname*, Anadolu'nun siyasi, toplumsal ve kültürel hayatına dair verdiği önemli bilgilerle Anadolu Selçuklu tarihinin en önemli kaynağı olarak kabul edilir. Kitabımızda hem M. Nuri Gençosman'ın hem de Mürsel Öztürk'ün çevirilerinden yararlandık. Uzun süre devlet görevinde bulunan Kerimüddin Aksarayî tarafından yazılan *Müsâmeretü'l-Ahbâr* ve *Müsâyeretü'l-Ahyâr* İbn Bibî'nin *Selçukname*'sinden sonra Anadolu Selçuklu tarihi için en önemli ikinci kaynak durumundadır. Bir divan kâtibi olan yazar naklettiği pek çok olayı kendi gözlemleri sonucunda yazmış ve eseri Moğolların Anadolu Valisi Timurtaş'a ithaf etmiştir.¹⁰ 1363 yılında kaleme alınan ve yazarı bilinmeyen *Anonim Selçukname* adlı eser Moğol istilası altındaki Anadolu'da yaşanan olayların yanı sıra Karamanoğulları ile ilgili de önemli bilgiler içermektedir. Farsça yazılan eserin çevirisi 1952 yılında Feridun Nafiz Uzluk tarafından yapılmıştır. Malatyalı Süryani tarihçi Ebu'l Ferec tarafından kaleme alınıp Ömer Rıza Doğrul tarafından Türkçeye çevrilen *Ebu'l Ferec Tarihi* adlı eser de Anadolu'da Moğol istilasını detaylıca anlatması bakımından önemlidir. Farsça tarih kitaplarının en meşhur ve en önemlilerinden biri olarak değerlendirilen *Tabakât-ı Nasrî* ise Hint-İran tarihçisi Kadı Minhac-ı Sirac el Cuzcanî tarafından kaleme alınmıştır. Delhi Türk Sultanlığı'nda kadılık görevi yapan ve yaşadığı bölgedeki Moğol zulmüne tanıklık eden Cuzcanî istilaya dair önemli bilgiler vermektedir.¹¹ Kitabımızın Moğol

9. Abdülkerim Özaydın, "İbn Bibî", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1999, C. 19, s. 380.

10. İsmail Aka, "Aksarayî", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1989, C. 2, s. 293.

11. Minhac-ı Sirac el-Cuzcanî, *Tabakât-ı Nâsirî*, Çev. Erkan Göksoy, TTK Yayınları, Ankara 2020, s. 11.

istilasını anlatan bölümlerinde yararlandığımız bu eser Erkan Göksu tarafından tercüme edilmiştir. Hacı Bektaş-ı Veli'nin hayatı ve Bektaşilik tarihi açısından önemli bilgiler içeren çok kıymetli bir kaynak olan *Vilayetname*, Hacı Bektaş'ın Mevlana ve Ahi Evran'la olan ilişkilerini anlatması bakımından çalışmamız kapsamına girmektedir. Âşıkpaşazade tarafından yazılan *Tevârih-i Âl-i Osman* veya *Âşıkpaşazade Tarihi* adıyla anılan eser, yazarı bilinen, gerçek anlamda ilk Osmanlı tarihi olmasıyla ön plana çıkmaktadır. Eserde Selçuklulardan sonra Anadolu'da kurulan beyliklerin düşmanlarıyla ve birbirleriyle ilişkileri ele alınmıştır.¹² Memluk devlet adamlarından İbn Şeddad tarafından kaleme alınan *Baybars Tarihi* ise Memluk-Moğol mücadelesi hakkında önemli bilgiler vermektedir.¹³ Sultan Baybars'ın Moğol istilasından kurtulmak isteyen Türkmenlerin davetiyle Anadolu'ya gelişini incelerken başvurduğumuz bu kıymetli kaynak Şerafeddin Yaltkaya tarafından Türkçeye çevrilerek 1941 yılında yayımlanmıştır. Şikâri mahlaslı bir yazar tarafından basit bir Anadolu Türkçesiyle yazılan *Karamanname* Osmanlı geleneğinin dışında yazıldığı için başka tarihlerde bulamayacağımız bilgiler içermektedir. Karamanoğulları hakkında bilinen tek kaynak olmasının eseri daha kıymetli hale getirdiği muhakkaktır.¹⁴

Ana kaynakların dışında Mevlana uzmanlarından İranlı âlim Fûruzanfer'in, Abdülbaki Gölpınarlı'nın ve Mikail Bayram'ın çalışmalarından, isimlerini tek tek sayamayacağımız pek çok yazarın kitap, makale ve tez çalışmalarından istifade ettik.

Elinizdeki bu kitap titizlikte hazırlanmış ve söz konusu çalışmanın bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Buna rağmen kitapta

12. Âşıkpaşazâde, *Osmanoğullarının Tarihi*, Haz. Kemal Yavuz-Yekta Saraç, K Kitaplığı Yayınları, İstanbul 2003, s. 25.

13. Casim Avcı, "İbn Şeddâd", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1999, C. 20, s. 374.

14. Sana Nur Yıldız, "Şikâri", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2010, C. 39 s. 162.

eksiklerin olması kaçınılmazdır. Kitap herhangi bir tarihi şahsiyeti peşinen övme veya yerme amacı taşımamaktadır. Kitabın yazılış amacı Mevlana hakkında merak edilen meseleleri kaynaklara dayanarak hazırlayıp okuyucuya aktarmaktır.

Kitap, dört bölümden oluşmaktadır. Kitabın özünü anlayabilmek için öncelikle Moğol istilası altındaki Anadolu'da neler yaşandığını bilmemiz, Ahilerin, Türkmenlerin Moğollara karşı direnişini, Karamanoğullarının bağımsızlık mücadelesini idrak etmemiz gerekmektedir. Bu sebepten dolayı kitabın birinci bölümünde Moğol istilasının başlangıcı, tarihi seyri ve yıkıcı etkisinden söz edilmiştir. Babai ayaklanması, Moğolların Anadolu'ya gelmeleriyle yaşanan korkunç katliamlar ve Türkmenlerin bağımsızlık mücadeleleri de bu bölüme dahildir. İkinci bölümde Mevlana'nın Belh şehrinden Anadolu'ya gelişi, Şems'le karşılaşması, Moğollar, Ahi Evran ve Hacı Bektaş'la olan ilişkileri anlatılmaya çalışmıştır. Üçüncü bölümde Mevlana ve Şems hakkında merak edilen belli başlı konular ele alınmıştır. Dördüncü ve son bölümde yine çok merak edilen bir konu, Mevlevilerin Milli Mücadele'de ve sonrasındaki tutumlarından ve Atatürk-Mevlevi ilişkisinden ayrıntıya girmeyecek şekilde bahsedilmiştir.

Bu kitabın hazırlanma sürecindeki sabır ve desteklerinden dolayı değerli eşim ve oğluma teşekkürü borç bilirim.

Ümit Doğan

31 Mart 2024/Bandırma